

**NASIONALE
SENIOR SERTIFIKAAT**

GRAAD 12

SEPTEMBER 2019

**GESKIEDENIS V2
ADDENDUM**

Hierdie addendum bestaan uit 14 bladsye.

VRAAG 1: HOE HET DIE SWARTBEWUSSYNSBEWEGING (SBB) DIE POLITIEKE TONEEL VAN SUID-AFRIKA IN DIE 1970's VERANDER?

BRON 1A

Die bron hieronder beskryf die politieke toneel in Suid-Afrika wat aanleiding tot die filosofie van Swartbewussyn gegee het.

Die Swartbewussynsbeweging van Suid-Afrika het 'n sosiale, kulturele en politieke bewustheid in die land in die 1970's begin. Teen die middel-1960's, was belangrike anti-apartheid organisasies in Suid-Afrika soos die African National Congress (ANC) en die Pan Africanist Congress (PAC) feitlik deur die regering se onderdrukking stil gemaak. In 1969 het Steve Biko en ander swart studente, gefrustreerd deur wit leierskap in multi-rassige student-organisasies, 'n eksklusiewe swart vereniging gestig. Uit die Suid-Afrikaanse Studente-Organisasie (SASO) het wat genoem was Swart Bewussyn ontstaan. Hierdie filosofie definieer 'swart' as 'n eksklusiewe, positiewe identiteit en het swart Suid-Afrikaners geleer dat hulle 'n betekenisvolle verandering in hul samelewing kan maak as "bewustheid" of ontwaking in hul eiewaarde en die behoefte vir aktivisme kan ontwikkel/ontstaan. Die beweging het die jeug geïnspireer en het bygedra tot die ontwikkeling van Swart Teologie en kulturele bewegings en het tot die ontwikkeling van nuwe gemeenskaps- en politieke organisasies soos die Swart Gemeenskapsprogramme organisasie en die Black People's Convention gelei.

Uitgesproke en charismaties (welbekend) was Steve Biko, een van die beweging se aanhangers en produktiewe (kreatiewe) skrywers. Toe die Suid-Afrikaanse regering die bedreiging wat Swart Bewussyn vir hulle ingehou het verstaan (agterkom), het hulle daaraan gewerk om die beweging (organisasie) en sy leiers stil te maak.

[Uit <http://africanhistory.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190277734.001.0001/acrefore-9780190277734-e-83>. Toegang op 13 November 2018 verkry.]

BRON 1B

Die onderstaande bron fokus op hoe gebeure in die woonbuurt van Soweto op 16 Junie 1976 ontvou het.

Teen 07:00, op die yskoue oggend van Woensdag, 16 Junie 1976, het die laaste pendelaars gehaas om taxi's, busse en treine wat hulle na hul werksplekke in Johannesburg sal neem, te neem. Toe hulle daardie aand terug huis toe gegaan het, het hul lewens vir ewig verander.

Voor die meeste van hulle hul bestemming sou bereik, sou die klok vir die oggend-byeenkoms regdeur die woonbuurt (township) lui. Maar die skoliere het nie soos gewoonlik bymekaar gekom nie; hulle het op die skoolgronde vergader om *Nkosi Sikelel' iAfrika* en ander weerstandsliedjies te sing. Daarna het hulle '*Amandla*' (Krag/Mag) laat weergalm en baniere en plakgate uitgerol waarop gestaan het 'Weg met Afrikaans', 'Afrikaans die mees gevaarlikste dwelm.' 'Die Departement van Bantoe-Onderwys is gevorm deur onkundige dwase (gekke)' en 'Dit het in Angola gebeur. Waarom nie hier nie?'

Tsietsi Mashinini het die singery entoesiasties gelei by Morris Isaacson, terwyl by Naledi hoërskool Tebello Motapanya die studente toegesprek en die roete wat hulle sou volg na die Orlando-stadium aangedui het. Die skoolhoof van Orlando-Wes hoërskool, Mashumi Mzanduma, wat gehoor het van die marsjeerders wat by sy skool sou vergader en bang was dat hulle beplan het om sy leerders wat in die middel van hulle eksamens besig was, weg te lok, het die polisie van Orlando-polisiestatie gebel. Kolonel Kleingeld, in reaksie, het al die beskikbare polisiemanne beveel om op bystand te wees en het 'n swart polisie-sersant gestuur om ondersoek te gaan instel. Hy het teen 07:45 teruggekeer en het die bevelvoerende offisier ingelig dat skoliere van noord na suid langs Xorile-straat marsjeer het ... Ses stasiebevelvoerders is beveel om patrollies uit te stuur.

Dit was 08:10 en verslae van polisievoertuie wat met klippe gegooi was in verskeie dele van die woonbuurt (township), het ingestroom. Terselfdertyd het skares in die strate vergader –deur die liedjies, slagspreuke en die opgewondenheid wat die lug gevul het aangelok. 'Gaan julle ons kinders doodmaak?' het 'n vroulike omstander aan 'n polisie-sersant wat verby gestap het, gevra. 'Nee,' het die polisieman geantwoord. 'Daar sal geen skietery wees nie. Die kinders val niemand aan nie, hulle betoog net.'

[Uit *The Inside Story of the 1976* deur P. Hopkins et al]

Bron 1C

Hierdie bron deur 'The World' koerantverslaggewer, Sophie Tema, voorsien 'n ooggetuie-verslag van die bloedige opstand (oproer) van 16 Junie 1976.

Een van die geweskoot slagoffers van gister se bloedige opstand in Soweto was na die Phefeni-kliniek, in 'n *WORLD* koerant-motor deur *WORLD*-verslaggewer, Sophie Tema, wat 'n getuie van die begin van die opstand was, gejaag.

Maar die rit na die kliniek was tevergeefs – die jong seun wat geskiet was, was alreeds dood. Volgens Mejuffrou Tema se ooggetuie-verslag, het die oproer begin toe die polisie 'n traangaskannetjie op 'n groot skare skoolleerders wat hulle uitgetart (geterg) het gegooi. Mejuffrou Tema het agter die polisielyne (polisieversperring) aan die begin van die opstand gestaan.

'n Skare studente, wat sy op duisende geskat/beraam het, het voor die Phefeni Junior sekondêre skool bymekaargekom en het die Sotho nasionale volkslied gesing toe die polisie daar aangekom het. Toe die polisie gearriveer het, het 'n deel van die skare hulle begin uittart en plakkate geswaai, terwyl die oorblywendes aangehou sing het. 'n Wit polisieman het toe wat geblyk het 'n traangaskannetjie, gegooi ...

Mejuffrou Temba het gesê dat die skare onmiddellik kwaad geword het en hulle het begin klippe en enige ander voorwerpe wat hulle in die hande kon kry, na die polisie gegooi. Op geen oomblik, het sy gesê, het die polisie die studente gewaarsku om uiteen te gaan nie en dit het nie gelyk asof daar enige kommunikasie tussen die skare en die polisie was nie. Onmiddellik het die skare begin om klippe te gooi, Mejuffrou Temba het gesê dat sy 'n wit polisieman gesien het wat sy rewolwer uitgehaal het, dit gerig het en gevuur het. So gou soos wat die skoot afgevuur was, het die ander polisiemanne ook begin om af te vuur. Die studente het begin hardloop ...

Klein groepies studente het uit systrate uitgehardloop gekom, klippe na die polisie gegooi voordat hulle weer weggehardloop het. Mejuffrou Temba het nie gedink dat die aktiwiteit georganiseer was nie, maar spontaan (onbeplan) plaasgevind het. Sy het toe 'n jong seun, wat sy tussen ses en sewe jaar oud geskat het, gesien met 'n skietwond val. 'Ek het hom na die Phefeni-kliniek met 'n motor van die Pers geneem, maar hy was dood toe ons daar aankom, het sy gesê.' ...

[Uit *The Soweto Uprisings* deur Sifiso Ndlovu]

SOURCE 1D

Hierdie foto toon 'n skoolseun wat probeer van die onluste-polisie gedurende die Soweto-opstand van 16 Junie 1976 weggom.

[Uit *Steve Biko* deur Chris van Wyk]

**VRAAG 2: HET DIE AMNESTIEPROSES VAN DIE WAARHEIDS-EN-
VERSOENINGS-KOMMISSIE (WVK) SUID-AFRIKA VAN SY
VERDEELDE VERLEDE GENEES?**

BRON 2A

Hierdie bron verduidelik die redes waarom die WVK in 1995 gestig was.

Die WVK is deur die post-apartheid (na-apartheid) regering ingestel as 'n manier om die verlede te deel en om toe te sien dat mense se menseregte nie weer misbruik word nie, ingestel. Die Tussentydse Grondwet van 1993 het gepraat van "n behoefte vir begrip, maar nie vir wraak (vergelding) nie, 'n behoefte vir reparasie (herstel/vergoeding), maar nie vir vergelding (wraakneming) nie, 'n behoefte aan Ubuntu, maar nie vir vervolging nie." Dit sê ook: "Die voortsetting vir nasionale eenheid, die welsyn van alle Suid-Afrikaanse burgers en vrede vereis versoening tussen die mense van Suid-Afrika en die opbou van die samelewing." Daarom het die eerste demokratiese parlement wetgewing vir die instel van die WVK goedgekeur.

Die WVK is gestig met die doel om 'n herstellende, eerder as 'n vergeldende geregtigheid in te stel. Die doel van die WVK was nie om te vervolg en straf aan oortreders toe te dien nie, maar eerder om afsluiting aan die baie slagoffers en hul families in die vorm van volle onthulling van die waarheid te gee. Die amnestie-verhore wat deur die WVK onderneem was verteenwoordig hierdie doelwitte, deur amnestie aan diegene te bied wat na vore kom en hul misdade erken.

[Uit *Turning Point in History* deur Institute of Justice and Reconciliation]

BRON 2B

Hierdie uittreksel fokus op die amnestie-verhore van die moordenaars van die Cradock Vier in Oos-Londen in April 1996.

In die saak van Johan van Zyl, Eric Taylor, Gerhardus Lotz, Nicholas van Rensburg, Harold Snyman en Hermanus du Plessis, het die amnestie-verhore meer as net hul getuienis oor hul misdade aangebied. Die amnestie-verhore van die moordenaars van 'n groep anti-apartheidsaktiviste, bekend as die Cradock Vier, toon die omvang van die geweld wat die apartheidstaat bereid was om te gebruik ten opsigte van sy eie burgers om enige opposisie te onderdruk, en sy gesag te behou. Op 28 Junie 1985 is vier verbrande liggame met veelvuldige steekwonde op 'n afgeleë plek langs die pad tussen Cradock en Port Elizabeth ontdek ... Alhoewel 'n geregtelike ondersoek in 1993 bepaal het dat die staat se veiligheidsmagte verantwoordelik was, maar in gebreke gebly het om enige persone te ontbloot. Dit sou nie tot 'n dekade later wees, met die stigting van die WVK, dat die volle storie ontbloot sou word nie.

Dit was by die amnestie-verhore van lede van die apartheid-veiligheidspolisie, gedateer vanaf 23 tot 27 Februarie 1998: dat daar finaal lig gewerp is op die storie van die Cradock Vier gewerp is en die motivering daaragter bekend gemaak is. Volgens Van Zyl is Goniwe se motor gestop terwyl dit op pad was na Cradock met die terugkeer vanaf Port Elizabeth (vanaf 'n UDF-vergadering). Hulle het die mans geboei en hulle na 'n afgeleë gebied, waar hulle die motor aan die brand gestee het, vervoer. Van Zyl het toe gesê dat Kolonel Van Rensburg hom beveel het om die 'aanval ... te laat lyk asof dit 'n vigilante (rowers) of AZAPO-aanval was. Met ander woorde ons moes skerp voorwerpe gebruik om die mense te elimineer en ons moes hul liggame met petrol aan die brand steek.' Gevolglik was die liggame gestee, die boei verwyder en hulle is daarna verbrand. Van Zyl het duidelik van sy getuienis verklaar dat sy misdade 'deel gevorm het van die politieke stryd in daardie tyd' en dat sy beweegrede om die moord op die Cradock Vier uit te voer nie gebaseer was op enigiets anders nie.

[Uit: sahistory.org.za/archive/trc-cradock-four-amnesty-hearing Toegang op 22 November 2018 verkry.]

BRON 2C

Die volgende uittreksel verduidelik die siening van twee van die weduwees, mev. Calata en mev. Mhlauli, by die Waarheids-en-Versoeningskommissie-verhore.

WVK-kommissaris, John Smith, open die verhoor deur vir mev. Calata te vra of sy die begeerte het om die identiteit van die persone wat verantwoordelik was vir haar man se dood te weet en waarom sy dit wil weet.

Mev. Calata: Ek sal baie bly wees om te weet wie die persoon is. As ek weet wie die persone is wat verantwoordelik vir dit was, sal ek instaat wees om te verstaan waarom hulle dit gedoen het. Die meeste van die tyd kan ek onthou dat hierdie kind, die een wat derde gebore is, Tommy, nie 'n beeld van sy vader het nie en die laas-geborene het hoegenaamd geen idee nie en hulle altyd vra hoe hy was en wat hy nou sou gedoen het ... As 'n moeder moet ek altyd die rol van beide ouers vervul, maar ek sal regtig bly wees as ek kan weet wat gebeur het sodat my kinders 'n verduideliking van my kan kry ...

Mnr Smith het toe aan mev. Mhlauli gevra of sy wil weet wie haar man vermoor het.

Mev. Mhlauli: Ek sal graag wil weet wie die moordenaars van my man is en hulle behoort ook na vore te kom en hul storie vertel en die rede gee waarom hulle sulke wrede aksies gepleeg het, en ek dink, om in staat te wees om sukses te behaal, wat ons almal voor hoop, geregtigheid moet geskied, moet die reg sy verloop neem. Selfs as ek sê dat aan hierdie mense amnestie gegee moet word, sal dit nie my man terug bring nie. Ons weet dat ons hulle begrawe het, maar om werklik die hand te kry wat glo in 'n bottel in Port Elizabeth is; ons wil graag die hand kry. Dankie.

[Uit www.saha.org.za Toegang op 22 November 2018 verkry.]

BRON 2D

Hierdie foto wys een van die Cradock Vier weduwees, mev. Calata, wat getuienis by die WVK-verhoor in 1998 lewer.

[Uit bing.com/images/search?q=nomode+calata+at+trc+hearing&FORM=hdrsc2 Toegang op 22 November 2018 verkry.]

VRAAG 3: WATTER IMPAK HET GLOBALISERING OP DERDEWÊRELD-LANDE GEHAD?

BRON 3A

Hierdie bron verduidelik die bedoelings van globalisering op Derdewêreld-lande.

Globalisering is 'n poging om die wêreld ekonomies te verenig, deur 'n kombinasie van gereguleerde buitelandse handel, verlaging in handelstariewe en die verwydering van uitvoertariewe. Globalisering poog om buitelandse markte effektief te gebruik vir handel en voorsien ook nuwe ontwikkelingsgeleenthede vir indiensneming in die buiteland. Die effekte van globalisering word bevraagteken wanneer die realiteit faal om hierdie voordelige doelwitte te bereik.

Inherent in die idee van globalisering is buitelandse hulp wat poog om die natuurlike ekonomiese verskille tussen nasies uit te skakel. As deel van globalisering, is buitelandse hulp verantwoordelik vir die voorsiening van 'n positiewe dryfkrag wat Derdewêreld-lande help om hul lewensomstandighede van hul bevolkings te verbeter. Globalisering vereis florerende markte, gevul met mense wat geld het om buitelandse produkte te koop en 'n florerende mark te skep. Sedert die 1980's het buitelandse hulp aan Derdewêreld-lande skerp gedaal.

Globalisering bied verbeterde werksgeleenthede vir mense in baie lande regoor die wêreld. Nietemin, die grootste persentasie van hierdie nuwe werksgeleenthede vind in reeds ontwikkelde lande plaas. As gevolg hiervan, moet mense wat in Derdewêreld-lande woon verhuis om hierdie nuwe geleenthede te geniet.

Die proses van globalisering faal om werklike ekonomiese verbeteringe vir Derdewêreld-lande teweeg te bring. In plaas daarvan word finansiële hulp aan ontwikkelde nasies gegee, wat meer waarskynlik hul skuld sal dek en die bestaande kredietstelsel ondersteun. Organisasies soos die Internasionale Monetêre Fonds en Wêreld Bank het voorkeur getoon aan ontwikkelde lande, deur meer geld aan hierdie lande te leen, omdat geld wat aan Derdewêreld-lande geleen word nie gou genoeg terugbetaal word nie. Die gevolg hiervan is 'n groter gaping tussen die Derdewêreld-lande se ekonomiese stabiliteit en hul ontwikkelde bure.

[Uit *Globalisation's effect on Third World Countries* deur K. Hammond.]

BRON 3B

Die onderstaande bron verduidelik die positiewe effekte van globalisering op ontwikkelende lande.

Belangrik, globalisering speel 'n sleutelrol in die Derdewêreld. In besonder beïnvloed globalisering die politiek, bevorder tegnologiese ontwikkeling, vergroot ekonomiese prosesse en verbeter die sosiale, gesondheid en die natuurlike omgewing. Vandag geniet Derdewêreld-lande eindelose geleenthede as gevolg van globalisasie. Internasionale handel bly 'n versterker vir die meeste van hierdie ekonomieë, omdat hulle markte vir ontwikkelde lande is en bied 'n geleentheid om hul produkte na die globale mark uit te voer. Globalisering het nuwe markte geopen. Met minder grense ondervind ontwikkelende lande vryer handel tussen lande. Dit bevorder ekonomiese groei vir ontwikkelende lande.

Die eerste effek is dat die standaard van die lewens van miljoene mense in die Derdewêreld verbeter. In besonder, met globalisering, het regerings van ontwikkelende lande toegang tot buitelandse lenings. Wanneer hulle hierdie fondse gebruik om vervoer-infrastruktuur, gesondheidsdienste, besproeiingskemas, onderwys en ander sosiale dienste te verbeter, verhoog die standaard van lewens. Indien hierdie geld nie reg aangewend word nie, kan dit aanleiding gee tot korrupsie en verhoogde armoede in ontwikkelende lande. Globalisering moedig ook tegnologiese groei in ontwikkelende lande aan. Vandag is Derdewêreld-lande in verbinding met die res van die wêreld deur satelliete en kabeldienste.

[Uit <https://www.linkedin.com/pulse/impact-globalisation-developing>. Toegang op 27 November 2018 verkry.]

BRON 3C

Die onderstaande bron beskryf die negatiewe effekte van globalisering op ontwikkelende lande.

Globalisering is nie baie rooskleurig vir ontwikkelende lande nie. Globalisering is tweesydig. Soos die Eerstewêreld eindelose voordele geniet, word die ekonomie van ontwikkelende lande op verskeie maniere as gevolg van die effekte van globalisering benadeel. Dit lei tot werkloosheid, vergrote inkomste-ongelykheid en kulturele imperialisme (oorheersing) wat sommige van die negatiewe faktore is.

Die ewigduerende toename van die inkomste-ongelykheidsgaping in ontwikkelende lande is van groot belang. Sommige van die arm mense in ontwikkelende lande word armer. Globalisering veroorsaak ongelukkig werkloosheid in ontwikkelende lande. Dit is waar dat die toestroming van buitelandse beleggers in die Derdewêreld vele werksgeleenthede, veral vir tydelike werkers, geskep het. Nogtans is tegnologie 'n bedreiging vir miljoene werksgeleenthede soos dit na die plaaslike mark versprei. Die landbou- en vervaardigingssektore lei die meeste onder globalisering soos wat tegnologie die noodsaaklikheid vir tydelike en ongeskoolde werkers in hierdie sektore verminder. Daarom is die uitdaging vir ontwikkelende lande om planne in plek te hê om die ongeskoolde arbeidsmag op te lei.

[Uit <http://www.tigweb.org/youth-media/panorama/article.html?ContentI>. Toegang op 27 November 2018 verkry.]

BRON 3D

Hierdie strokiesprent toon die gevolge van globalisasie op ontwikkelende lande, veral China en Indië wat 'n groot bevolkingsgroeï ondervind het gehad het. Hierdie lande benodig kos en werk om te oorleef.

RAAMPIE 1**GISTER****RAAMPIE 2****VANDAG**

MAAK KLAAR JOU
HUISWERK - DAAR IS
MENSE IN CHINA EN INDIË
WAT UITGEHONGER IS VIR
JOU WERK ...

RIGGEE © 2013 WWW.MITFRIGGEE.COM/FUGET SOUND BUSINESS JOURNAL

[Uit [ijhssnet.com/journals/Vol-3 No 15 August-2013/11.pdf](http://ijhssnet.com/journals/Vol-3%20No%2015%20August-2013/11.pdf). Toegang op 27 November 2018 verkry.]

ERKENNINGS

Visuele bronne en ander historiese bewyse is uit die volgende geneem:

bing.com/images/search?q=nomode+calata+at+trc+hearing&FORM=hdrsc2

Hammond, K. 2017 *Globalisation's effects on the Third World Countries*

Hopkins, P. etal. 2001. *The inside story of the 1976 Soweto Uprising* (Zebra)

<http://africanhistory.oxfdre.com/view/10.1093/acrefore/9780190277734.001.0001/acrefore-9780190277734-e-83?>

<https://www.linkedin.com/pulse/impact-globalisation-developing>.

<http://www.tigweb.org/youth-media/panorama/article.html?ContentI>

[ijhssnet.com/journals/Vol-3 No 15 August- 2013/11.pdf](http://ijhssnet.com/journals/Vol-3%20No%2015%20August-2013/11.pdf).

Institute for Justice and Reconciliation. 2004. *Turning Points in History* (STE Publishers) www.saha.org.za

Ndlovu, S.M. 1998 *The Soweto Uprisings* (Ravan Press)

sahistory.org.za/archive/trc-cradock-four-amnesty-hearing

Van Wyk, C. 2003. *Steve Biko* (Awareness Publishing)

www.saha.org.za